

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ
МАЙСТЕРНОСТІ

Динаміка розвитку комунікативної компетентності майбутніх соціальних педагогів

Дипломна робота з соціальної
педагогіки

*(освітньо-кваліфікаційний рівень
«Бакалавр»)*

студентки 4 курсу 42 групи
галузі знань:

0101 Педагогічна освіта

напрямку підготовки:

6.010106 Соціальна педагогіка

Дергачової Юлії Олександрівни

Керівник:

кандидат педагогічних наук,
старший викладач **С.А.Котловий**

Рецензент: доктор педагогічних наук,
доцент Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини
І.О. Білецька

Допущено до захисту

протокол засідання кафедри соціальної педагогіки та педагогічної майстерності

№ 11 від 18 травня 2015 року

Оцінка:

Національна
шкала:

Кількість
балів:

ECTS:

Члени комісії:

(підпис)

Сейко Н.А.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Коляденко С.М.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Павлик Н.П.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Тарасенко Н.Л.
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	6
1.1. Сутність та категорійні ознаки поняття «комунікативна компетентність»	6
1.2. Комунікативна компетентність як складова професійних якостей соціального педагога.....	11
1.3. Форми та методи формування комунікативної компетентності майбутніх соціальних педагогів	14
Висновки до розділу 1	Ошибка! Закладка не определена.
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ	23
2.1. Програма емпіричного дослідження процесу формування комунікативної компетентності майбутніх соціальних педагогів	23
2.2. Дослідження динаміки процесу формування комунікативної компетентності майбутніх соціальних педагогів	24
2.3. Тренінг розвитку комунікативної компетентності майбутніх соціальних педагогів	31
2.4. Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і закладах освіти.....	Ошибка! Закладка не определена.
Висновки до розділу 2	61
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТКИ.....	69

Вступ

Актуальність дослідження. Із поглибленням соціально-економічної кризи в світі і загостренням у зв'язку з цим багатьох глобальних життєвих проблем сучасного українця актуальним постало питання щодо масової підготовки спеціалістів із соціальної педагогіки і соціальної роботи. Внаслідок цього явища важливими є питання удосконалення підготовки фахівців даної сфери. Соціально-педагогічна робота за своїм змістом завдань є багато аспектною та багатогранною. Тому оволодіння професійно значущими якостями і вміннями майбутніми фахівцями є дуже важливим, адже комплекс цих якостей і вмінь є основою загальної професійної культури (компетентності) і як результат, це б дозволило більш ефективніше і результативніше вирішувати поставлені завдання. До складу компонентів професійної компетентності соціального педагога відносять його комунікативну компетентність, яка є складним інтегрованим явищем і важливим компонентом фахової культури та майстерності соціального педагога.

Формування та розвиток комунікативної компетентності займає особливе місце в підготовці майбутніх соціальних педагогів. Адже професія соціального педагога належить до соціономічних видів праці, а отже спілкування із сторони, що супроводжує професійну діяльність, переходить у професійно значущу, суттєву сторону. Основні види та форми роботи соціальних педагогів здійснюються через організацію спілкування з учнями, клієнтами та іншими учасниками соціально-педагогічного процесу.

Багатоаспектність соціально-педагогічної діяльності вимагає певних професійних якостей та індивідуально-психологічних особливостей соціального педагога, зокрема, до рівня розвитку його комунікативної компетентності. У той же час, в теорії і практиці існування шкільної соціально-психологічної служби ще не встановлено еталонної моделі професії соціального педагога, не об'єктивовані чіткі вимоги як до його особистості та і до професійної діяльності, що й ускладнює роботу

спеціальних факультетів з підготовки соціальних педагогів, при вищих навчальних закладах педагогічного профілю. Тому як наслідок, існує розбіжність між необхідністю швидкої підготовки соціальних педагогів для системи освіти та якістю цієї підготовки. Посилює цю суперечність ще й відсутність апробованих ефективних технологій професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Дослідженням проблеми комунікативної компетентності займалися такі науковці як Л. С. Виготський, П. П. Горностай, М. М. Забродський, Р. Кеттел, Г. С. Костюк, О. М. Леонтьєв, Г. Оллпорт, С. Л. Рубінштейн, Д. М. Узнадзе та інші. Однак проблема динаміки процесу формування комунікативної компетентності у підготовці майбутніх соціальних педагогів залишається малодослідженою. Саме тому нами визначено тему дослідження: «Динаміка розвитку комунікативної компетентності майбутніх соціальних педагогів».

Об'єкт дослідження – комунікативна компетентність майбутніх соціальних педагогів.

Предмет дослідження – процес формування комунікативної компетентності майбутніх соціальних педагогів.

Мета дослідження – дослідити динаміку процесу формування комунікативної компетентності майбутніх соціальних педагогів.

Завдання дослідження:

1. Охарактеризувати сутність та специфіку комунікативної компетентності як складової професійних якостей соціального педагога.
2. Дослідити динаміку процесу формування комунікативної компетентності майбутніх соціальних педагогів.
3. Розробити тренінг щодо розвитку комунікативної компетентності майбутніх соціальних педагогів.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань дослідження було використано аналіз наукових джерел, анкетування,

тестування, статистичні методи кількісної та якісної обробки отриманих результатів.

Експериментальна база дослідження: дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Житомирського державного університету ім.І.Франка

Практичне значення дослідження: розроблено й обґрунтовано тренінг для розвитку комунікативної компетентності майбутніх соціальних педагогів.

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Робота викладена на сторінках друкованого тексту та сторінках додатків.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У бакалаврській роботі наведене теоретичне узагальнення та експериментальне дослідження динаміки розвитку комунікативної компетентності майбутніх соціальних педагогів. Отриманні результати дають підстави для наступних висновків:

1. Формування та розвиток комунікативної компетентності займає особливе місце в підготовці майбутніх соціальних педагогів. Як необхідна складова професійних якостей соціального педагога, комунікативні вміння забезпечують суб'єкту спілкування здатність змінювати глибину і коло свого спілкування, розуміти оточуючих і бути зрозумілим для партнера по спілкуванню. Акцентуючи увагу на комунікативній діяльності соціального педагога як основи його професіоналізму, виділяємо комунікативну компетентність не просто як здатність особистості чи її стан, наявність у неї достатніх знань, умінь і навичок у сфері функціонування мови й мовлення, знання мовленнєвих норм, переліку й можливостей невербальних та комп'ютерних засобів комунікації, без яких, безперечно, не відбудеться професійна комунікація. Тому формування комунікативної компетентності майбутніх соціальних педагогів має бути спрямоване на виховання культури мовленнєвого спілкування.

2. Проведено емпіричне дослідження серед студентів I – VI курсів Житомирського державного університету імені Івана Франка, соціально-психологічного факультету, які навчаються за спеціальністю «Соціальна педагогіка».

Дослідивши динаміку розвитку комунікативної компетентності майбутніх соціальних педагогів маємо такі результати:

- студенти I курсу (в середньому) отримали результати, що свідчать про низький рівень комунікативної компетентності;
- студенти II – III курсів (середньому) оцінюють свій рівень теоретичної обізнаності та практичних навичок як середній;

- студенти IV, V та VI курсів отримали результати, що свідчать про високий рівень їх комунікативної компетентності.

3. Розроблено тренінг «Розвиток комунікативних навичок», метою якого є оволодіння комунікативними навичками та вміннями під час виконання практичних занять та вправ, підвищення рівня комунікативної компетентності майбутніх соціальних педагогів для здійснення соціально-педагогічної діяльності у майбутньому.

Проведене дослідження не вичерпує усієї глибини поставленої проблеми. Перспективи подальшої роботи вбачаємо у вивченні ефективності розробленої тренінгової програми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. — М. : Наука, 1980. — 336 с.
2. Андреева Г. М. Социальная психология / Г. М. Андреева. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1980. — 416 с.
3. Берн Э. Транзакционный анализ и психотерапія / Э.Берн. — Санкт-Петербург : "Братство", 1994. — 224 с.
4. Бодалев А. А. Личность и общение / А. А. Бодалев. — М. : Педагогика, 1983. — 341 с.
5. Бойко А. М. Оновлена парадигма виховання : шляхи реалізації (підготовка вчителя до формування виховальних відносин з учнями) : [навч.-метод. посіб.] / А. М. Бойко. — К. : ІЗМН, 1996. — 232 с.
6. Введение в практическую социальную психологию (под ред. Ю. М. Жукова, Л.А. Петровской, О.В. Соловьевой). — М. : "Смысл", 1996. — 372 с.
7. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети / Т. Вольфовська // Шлях освіти. — 2001. — № 3. — С. 13—16.
8. Годлевська Д. М. Проблема комунікативної культури соціального працівника/ Д. М. Годлевська // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Управління : зб. наукових праць. — К. : НПУ, 2004. — № 1 (23). — С. 54—60. — (Серія № 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка).
9. Грехнев В. С. Культура педагогического общения / В. С. Грехнев. — М. : "Просвещение", 1990. — 144 с.
- 10.Добрович А. Б. Воспитателю о психологии и психогигиене общения / А. Б. Добрович. — М. : "Просвещение", 1987. — 205 с.

11. Жуков Ю.М. Диагностика и развитие компетентности в общении :
практ. пособие / Ю. М. Жуков, Л. А. Петровская, П. В. Растянников. —
М. : Изд-во Моск. ун-та, 1991. — 96 с.
12. Заброцький М. М. Технологія розвитку комунікативної компетентності
вчителя / М. М. Заброцький // Практична психологія та соціальна
робота. — 2007. — № 1. — С. 28—32.
13. Заброцький М. М. Комунікативна компетентність учителя : сутність і
шляхи формування / М. М. Заброцький, С. Д. Максименко. — К.-
Житомир : Вид-во «Волинь», 2000. — 32 с.
14. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении : книга для
учителя / В. А. Кан-Калик. — М. : Просвещение, 1987. — 345 с.
15. Капська А. Й. Включаємо студентів у комунікативну взаємодію :
метод. рекомендації / А. Й. Капська, Д. М. Годлевська. — К. : НПУ ім.
М. П. Драгоманова, 2007. — 24 с.
16. Коллектив. Личность. Общение : словарь социально-психологических
понятий (под ред. Е. С. Кузьмина, В.Е. Семенова). — Л. : Лениздат,
1987. —
17. Комарова І. І. Формування у майбутніх учителів культури
педагогічного спілкування : автореф. дис. на здобуття канд. ступеня
канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної
освіти» / І. І. Комарова. — Тернопіль, 2000. — 19 с.
18. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та
українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / [під заг. ред.
О.В.Овчарук]. — К. : «К.І.С.», 2004. — 112 с.
19. Корніяка О. М. Психологія розвитку комунікативної компетентності на
різних етапах професійного становлення особистості / О. М. Корніяка ;
за ред. акад. С. Д. Максименка // Наукові записки Інституту психології
імені Г. С. Костюка АПН України. — К., 2012. — Вип. 39. — С.
211—223.

- 20.Краткий психологический словарь (под общ. ред. А. В. Петровского, М.Г. Ярошевского). — М. : Политиздат, 1985. — 431 с.
- 21.Крижанская Ю. С. Грамматика общения / Ю. С. Крижанская, В. П. Третьяков. — Л. : 1990. — 208 с.
- 22.Л.Хьелл Д. Зиглер Теории личности / Л.Хьелл, Д. Зиглер. — Санкт-Петербург : "Питер", 1997. — 608 с.
- 23.Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения / А. Н. Леонтьев. — М. : "Педагогика", 1983. — 392 с.
- 24.Основы конструктивного общения. Хрестоматия / Составители : Т. Г. Григорьева, Т. П. Усольцева. — М. : Изд: "Совершенство", 1997 . — 198 с.
- 25.Петровская Л. А. К вопросу о природе конфликтной компетентности / Л. А. Петровская // Вестник МГУ "Психология". — 1997. — №4. — С. 42—45.
- 26.Петровский В. А. Феномены субъективности в развитии личности / В. А. Петровский. — Самара :, 1997. — 102 с.
- 27.Петровська Л. А. Компетентність у спілкуванні / Л. А. Петровська. — М. : Изд-во МГУ, 1989. — 216 с.
- 28.Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О. І. Пометун ; [під заг. ред. О.В.Овчарук] // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики. — К. : «К.І.С.», 2004. — С. 16—25.
- 29.Психологические исследования общения (под ред. Б. Ф. Ломова, А. В. Беляева, В.Н. Носуленко). — М. : "Наука", 1985. — 128 с.
- 30.Психологический словарь (под ред. В.П. Зинченко, Б.Г. Мещерякова). — М. : "Педагогика-пресс", 1996. — 440 с.
- 31.Психология воспитания / под ред. В. А. Петровского. — М. : "Аспект пресс", 1995. — 151 с.

32. Райгородский Д. Я. Теории личности в западноевропейской и американской психологии. Хрестоматия по психологии личности / Д. Я. Райгородский. — Самара : Изд. дом "Бахрах", 1996. — 480 с.
33. Сергеева З. П. Забезпечення розвитку комунікативної компетентності студентів в процесі організації занять психотренінгу комунікативності / З. П. Сергеева // Проблеми становлення та самореалізації творчої особистості майбутніх фахівців гуманітарного спрямування : зміст, форми та методи підготовки : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Хмельницький, 14–15 травня 2010 р. ; ред. колегія : проф., д.мед.н. О. А. Каденко (гол. ред.), доц., к.пед.н. Л. М. Джигун, доц., к.психол.н. Л. О. Подкоритова та ін. — Хмельницький : ХНУ, 2010. — 156 с.
34. Сидоренко Е. В. Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии / Е. В. Сидоренко. — СПб. : Речь, 2007. — 208 с.
35. Тюптя О. Комунікативна компетентність особистості / О. Тюптя // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : науково-методичний збірник / ред. кол. Н. Софій (голова), І. Єрмаков (керівник авторського колективу і науковий редактор) [та ін.]. — К. : Контекст, 2000. — 336 с.
36. Холл С. Теории личности / С. Холл, Г. Линдсей. — М. : "КСП+", 1997. — 592 с.
37. Шепелева Л. Н. Программы социально-психологических тренингов / Л. Н. Шепелева. — СПб. : Питер, 2008. — 160 с.
38. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for an Assessment and Research Program. — OECD (Draft).
39. Kagan S. Multiple Intelligence / S. Kagan, M. Kagan. The Complete MI Book. — San Clemente, CA. 2004. — 578 p.

40. Quality education and competencies for life / Workshop 3 / Background Paper, 2004. — p.6.
41. Spector J. Michael-de la Teja, Ileana, ERIC Clearinghouse on Information and Technology Syracuse NY. Competencies for Online Teaching. ERIC Digest. Competence, Competencies and Certification. — p.1.